

Feit of fabel?

Over zin en onzin van Euregio spreekwoorden

Girbe Buist

Inhoud

●	Inleiding	5
●	Relaties	7
●	Opvoeding	25
●	Werk en inkomen	39
●	Gezondheid	49
●	Varia	57
●	Geraadpleegde bronnen	77

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door:

Colofon

Tekst

Girbe Buist

Vormgeving

Coen Bouwsira

Illustraties

Illustratie *Een smok zonder baard* Pieter Hogenbrink, alle overige illustraties Dirk van der Auwera

Vertaling

Trensferendi B.V.

Correcties en advisering

Diana Abbink, Arja Olthof, Dr Tim Sodmann en Christian Lonnemann

Feit of fabel?

Over zin en onzin van Euregio spreekwoorden

Spreekwoorden zijn het zout van de taal, maar elk spreekwoord is geen waar woord. (Zwols spreekwoord)

Inleiding

Spreekwoorden. Zonder erbij na te denken, maken wij er dagelijks gebruik van, maar de maatschappij verandert voortdurend. Hebben wij nog wel iets aan die eeuwenoude wijsheden?

De hoogste tijd om te testen of die spreekwoorden nog wel bruikbaar zijn in de 21ste eeuw. In dit digitale museum en e-boek onderzoeken wij het waarheidsgehalte van 30 dialectspreekwoorden uit het Euregio gebied. Deze spreekwoorden gaan over de thema's *Relaties, Opvoeding, Werk en inkomen, Gezondheid en Varia*.

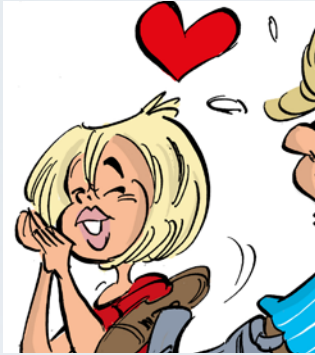
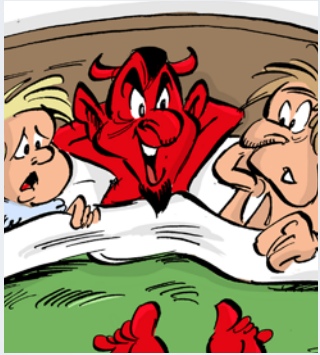
De spreekwoorden zijn ontleend aan de verzameling dialectspreekwoorden, die Heinrich Büld heeft gepubliceerd in zijn boek *Niederdeutsche Sprichwörter zwischen Ems und Issel. Eine Lebens- und Sittenlehre aus dem Volksmund*, Münster 1983.

Heinrich Büld (1911-1989) was een Duitse schrijver en archivaris afkomstig uit Gronau. Hij heeft zijn verzameling van 5000 dialectspreekwoorden ontleend aan ca. 40 lokale spreekwoorden publicaties uit het Nederlands-Duitse grensgebied.

Bij het toetsen van het waarheidsgehalte van de 30 dialectspreekwoorden waren vooral de publicaties *Achterhaalde waarheid; zin en onzin van spreekwoorden*, Assen 2021 en *Opvoedmythes* van Marga Schiet, Amsterdam 2017, bijzonder nuttig.

Het digitale museum en het e-book zijn fraai geïllustreerd door de Vlaamse illustrator Dirk van der Auwera.

Dit project is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de provincie Overijssel, de Cultuurfondsen van Gelderland en het Stimuleringsfonds Nedersaksisch Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers.

Relaties

Twee geleuven op ien pul is er een te veul
Drenthe

Leefde is blind: völt net zo good op koodrek as op 'n zieden lint
Achterhoek

De boekweite is eerder riepe as de rogge en de proemen eerder as de
nötten
Achterhoek

Ne mooien kop deut 't gat verkopen
Achterhoek

Ne gudden Hahn wödd selten fett
West Münsterland

Wel gin kind of küken hef, weet neet waor hee zich veur plög
Eibergen

Soort zöch zich en soort fund zich
Winterswijk

Een smok zunder baord is as een ei zunder zolt
Drenthe

Twee geleuven op ien pul is er een te veul

Twee geloven op een kussen is er één te veel oftewel twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel tussen.

Als partners in een huwelijk verschillende geloven aanhangen, dan verhoogt dat de kans op een scheiding.

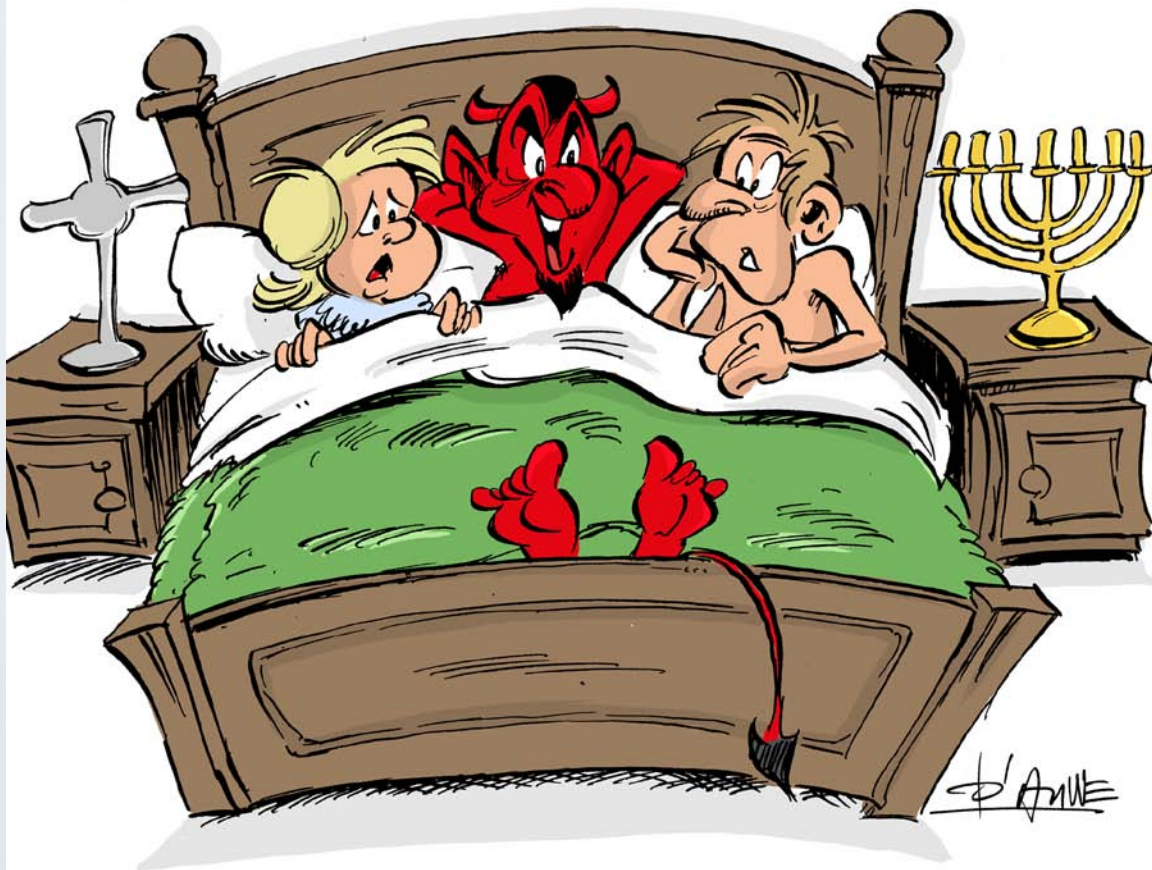
Uit onderzoek blijkt dat hoe meer partners van elkaar verschillen hoe groter de kans is dat de relatie uiteindelijk strandt. Echtparen waarbij partners in leeftijd verschillen (vooral als de vrouw ouder is dan de man), echtparen met verschillende nationaliteiten en echtparen met een verschillende godsdienst hebben een grotere scheidingskans dan homogene paren.

Daarnaast lopen gemengde huwelijken tussen twee kerkelijke personen uit de drie grootste confessionele groepen in Nederland (Katholieken, Nederlands Hervormden en Gereformeerden) een verhoogde kans op een echtscheiding.

Verder blijkt uit gegevens dat niet-kerkelijken de grootste scheidingskans hebben: 15,6% scheidt binnen tien jaar. De scheidingskansen liggen het laagst bij de drie grootste kerkelijke groeperingen.

Van deze hebben de homogeen katholieken de grootste scheidingskans (10.1%) binnen tien jaar, gevolgd door de hervormden (8%). De laagste kans op een scheiding hebben de homogeen gereformeerden met 5,4%.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Leefde is blind: völt net zo good op koodrek as op 'n zieden lint

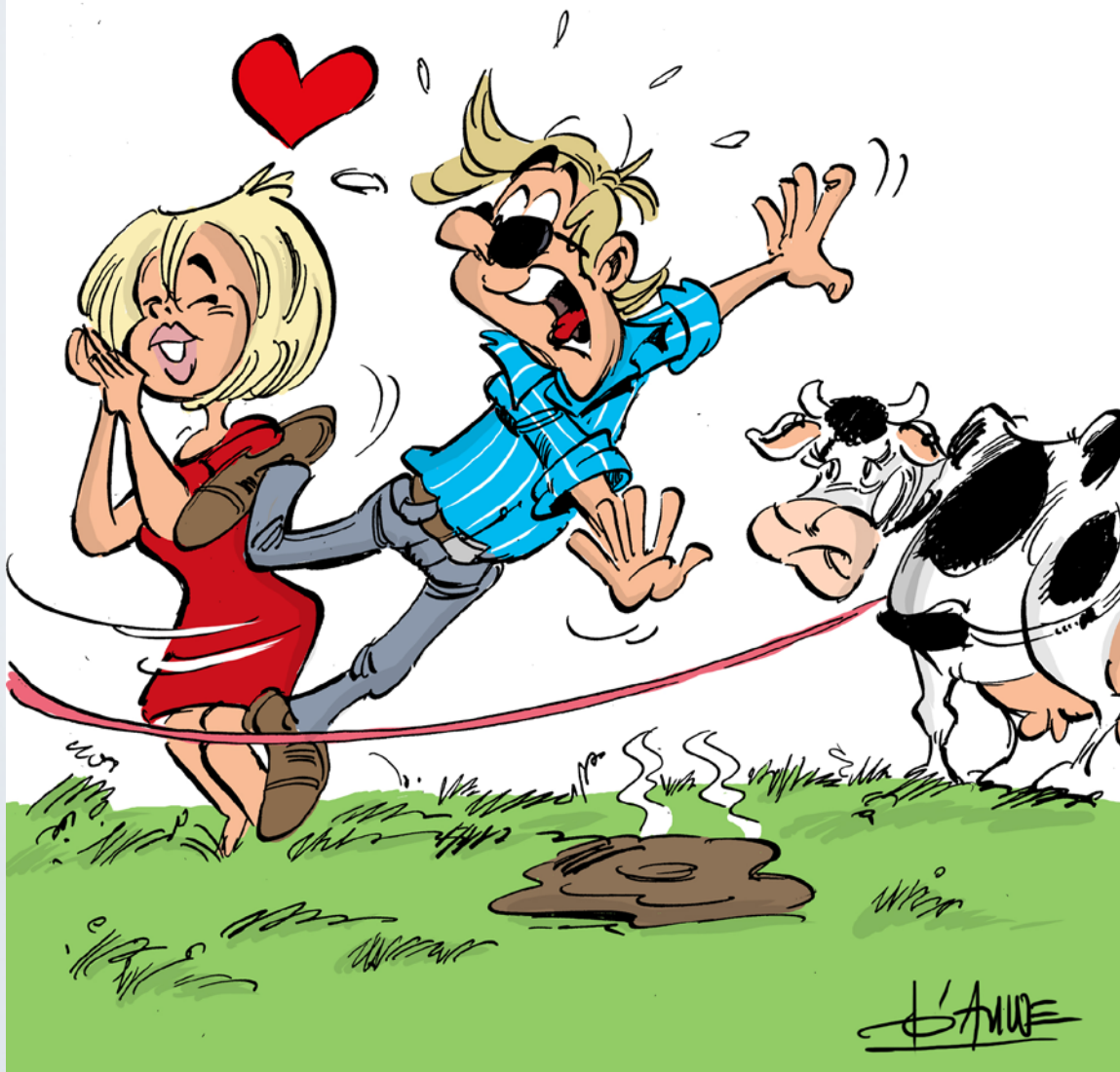
Liefde is blind: valt net zo goed op koemest als op een zijden lint.

Verliefdheid maakt inderdaad vaak blind, maar dat gaat meestal niet op voor de rijpere volwassen liefde. De stemmingen, waarmee een nieuwe liefde gepaard gaat zijn vaak heftig en grillig en kunnen snel omslaan. De emoties variëren van extase en euforie tot depressie en wanhoop. Freud beweert zelfs dat verliefdheid een ernstige psychische stoornis is. Zij tast het oordeelsvermogen aan, gaat gepaard met dwangmatig gedrag, met obsessies, met concentratieproblemen en slaapstoornissen.

De liefde van een rijper en volwassen persoon wordt daarentegen gekenmerkt door minder chaotische en romantische gevoelens. Eerder door kameraadschap en betrokkenheid dan door verslaving en onzekerheid. Grillige onzekerheid maakt plaats voor prettige, langdurige veiligheid en vertrouwen. Afhankelijkheid en de behoefte elkaar te beheersen, maken plaats voor een hechte betrokkenheid. Obsessie maakt plaats voor respect en bezorgdheid om de ander.

Het stabiele raamwerk van een rijpe liefde kan de negatieve effecten van verminderde seksuele aantrekkingskracht en de onvermijdelijke momenten van spijt overwinnen.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

De boekweite is eerder riep as de rogge en de proemen eerder as de nötten

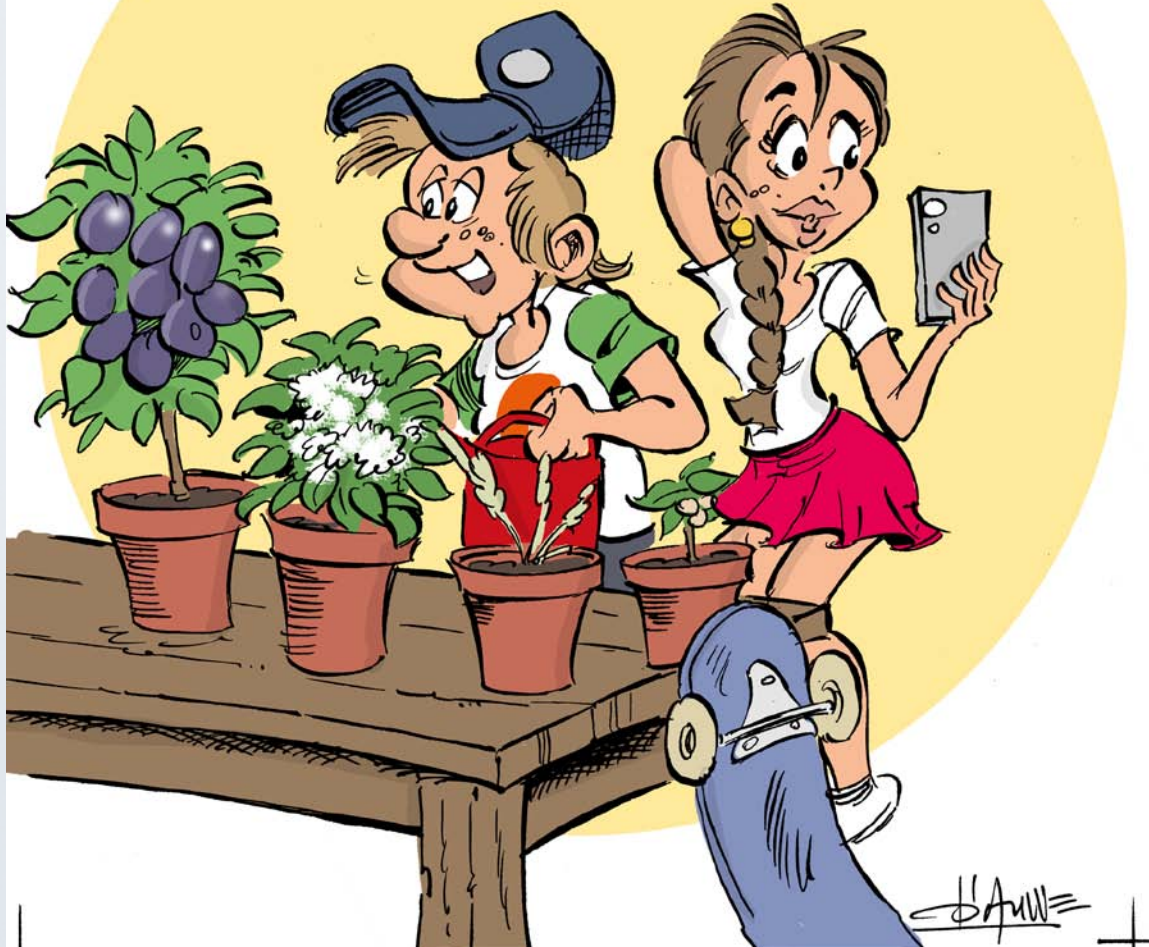
De boekweit is eerder rijp dan de rogge en de pruimen eerder als de noten.

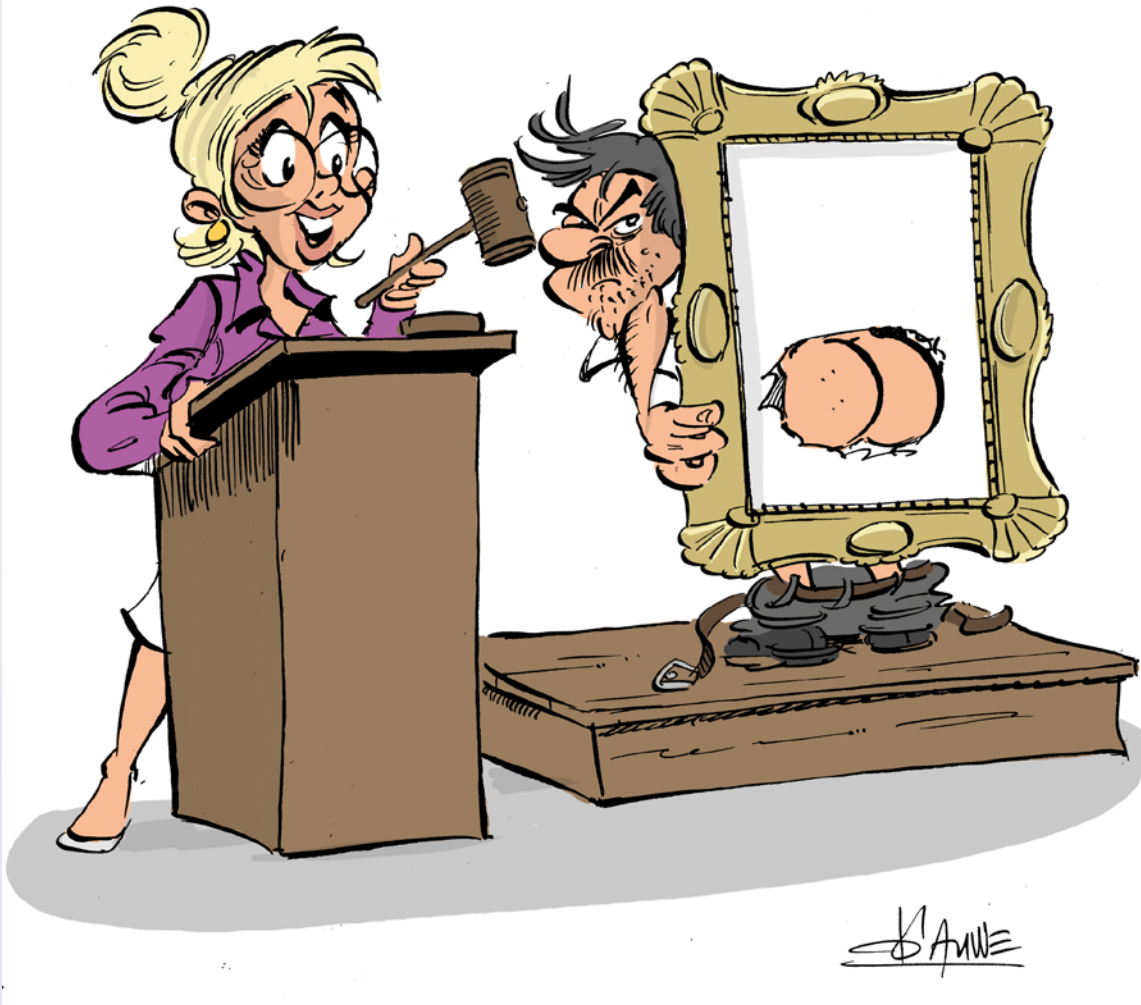
Met andere woorden, meisjes zijn seksueel eerder rijp dan jongens. Dit is onjuist. Meisjes zouden seksueel zo'n twee jaar eerder rijp zijn dan jongens en hebben ook eerder seks. Dat is een misvatting. Hoewel de pubertijd bij jongens later inzet dan bij meisjes en in zijn totaliteit wat langer duurt, houdt deze de laatste jaren toch steeds meer gelijke tred met die van meisjes.

Gemiddeld hebben meisjes op 12,5 jarige leeftijd hun eerste menstruatie; de meeste jongens hebben met 13 jaar hun eerste zaadlozing. Wat het eerste geslachtsverkeer betreft zijn de percentages van jongens en meisjes gelijk. Zo had zeven procent van de veertienjarige jongens en meisjes seks met hun partner. Dat zijn de bevindingen van een uitgebreide enquête door de onderzoeker Norbert Kluge uit Landau onder 1481 meisjes en 1522 jongens tussen de 14 en 17 jaar.

Bij de vijftienjarigen had 15% en bij de zestienjarigen had één op de drie meisjes en één op de drie jongens ervaring met geslachtsverkeer. Alleen de zeventienjarige meisjes (65% ervaring met geslachtsverkeer) lagen enigszins voor op hun mannelijke leeftijdsgenoten (59%). Hierbij gaan wij ervan uit dat de situatie in Landau niet sterk afwijkt van die in de regio Achterhoek-Westmünsterland.

Dit spreekwoord is niet waar.

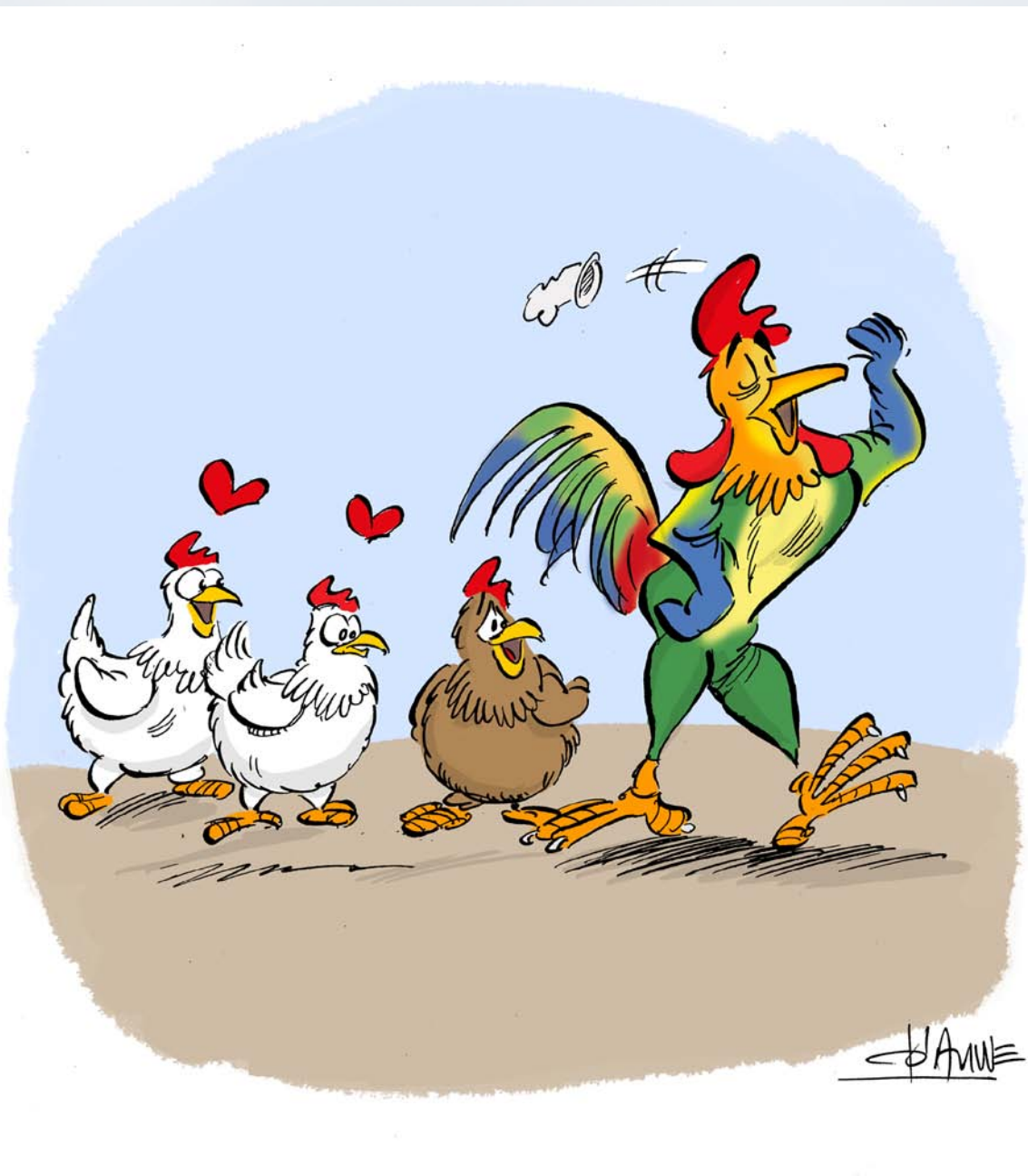

Ne mooien kop deut 't gat verkopen

Een mooi gezicht doet het achterwerk verkopen.

Volgens deze volkswijsheid kennen mooie mensen meer geluk in de liefde en hoeven zij zelden een eenzame nacht door te brengen. Een goed uiterlijk heeft zeker voordelen. Zo blijkt uit onderzoek dat mooie mensen veel vaker krijgen wat zij willen (halo-effect). Toch moeten deze voordelen ook weer niet overschat worden. Andere studies hebben aangetoond dat mooie mensen op het gebied van de liefde nauwelijks gelukkiger zijn dan minder mooie mensen. In de liefde is het vaak onbelangrijk, wat de gemiddelde man of vrouw aantrekkelijk vindt. Het leven is geen televisieprogramma, waarbij de kijkers een winnaar aanwijzen. Mensen zijn op zoek naar een persoon die goed bij hen past. Er zijn mensen, die vooral op uiterlijk letten, maar de meerderheid kijkt ook naar het gevoel voor humor, intelligentie, vriendelijkheid en gedeelde interesses. In de massa (die uit miljoenen bestaat) moet je een persoon kiezen met wie je gelukkig kunt worden. Met een beetje initiatief en zelfvertrouwen is het vaak geen probleem om zo iemand te vinden. Bovendien is het uiterlijk vergankelijk en kan een relatie die grotendeels op schoonheid berust slechts een beperkte tijd stand houden. Een liefde die op schoonheid is gebouwd, sterft met de schoonheid mee.

Dit spreekwoord is niet waar.

Ne gudden Hahn wödd selten fett

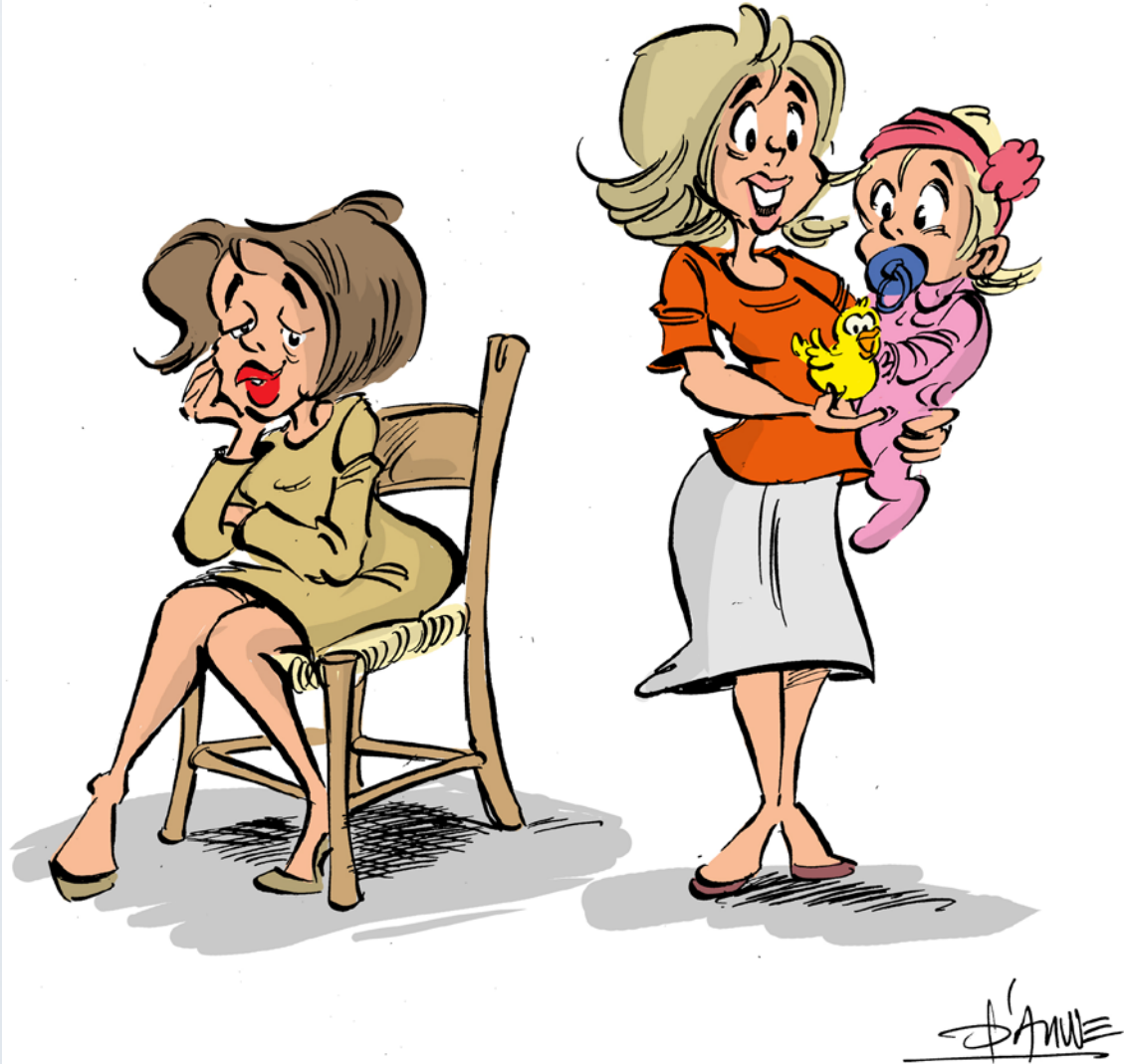
Volgens dit spreekwoord blijft een seksueel actieve man slank.

Volgens dit spreekwoord blijft een seksueel actieve man slank.

Amerikaanse onderzoekers concluderen dat een paar maal seks per week leidt tot een energieverbruik van 200 kcal. Dat komt overeen met een potje squash, een uurtje in de tuin werken of een uur fietsen. Van vrijen val je dus wel enigszins af, maar dit moet je ook niet overdrijven.

Effectiever is het om een uur te joggen (600 kcal), een uur ramen lappen (350 kcal), een uur te zwemmen (550 kcal) of tien uur te slapen (450 kcal)!

Dit spreekwoord is niet waar.

Wel gin kind of küken hef, weet neet waor hee zich veur plög

Hij, die geen kind of kuiken heeft, weet niet waarvoor hij leeft.

Sommigen interpreteren deze volkswijsheid als dat koppels zonder kinderen ongelukkiger zouden zijn dan koppels met kinderen, omdat kinderen meer zin aan het leven zouden geven.

Onze maatschappij heeft de neiging om het opvoeden van kinderen te verheerlijken. Kinderen zouden een bindende factor zijn voor koppels en zij zouden een zonnestraal in huis zijn.

De mythe van het bindende effect van baby's op het huwelijk wordt door goed gedocumenteerd onderzoek ontkracht. De American Sociological Association heeft hier onlangs onderzoek naar gedaan en ontdekte dat ouders met kinderen vaker depressief zijn dan hun kinderloze tegenhangers. Sterker nog, mensen zonder kinderen waren juist gelukkiger. De kwaliteit van het huwelijk neemt vaak af na de overgang naar het ouderschap en neemt weer toe nadat de kinderen het huis uit zijn.

De tijd die een stel samen doorbrengt is nooit hetzelfde als er een kind in huis komt. Bovendien is het ook zo dat de stress van het opvoeden van kinderen een te grote tol eist van sommige huwelijken.

Dit spreekwoord is niet waar.

Soort zöch zich en soort fund zich

Soort zoekt soort.

Wetenschappers zijn het er over eens dat mensen van gelijke herkomst zich tot elkaar aangetrokken voelen. Het is blijkbaar voor iedereen belangrijk in een vergelijkbare, herkenbare wereld terecht te komen, die al bekend is vanuit de jeugdijaren. Ook van doorslaggevende betekenis voor de partnerkeuze en later geluk binnen de relatie is een gelijk opleidingsniveau.

Zelfs qua uiterlijk zoekt men naar zijn of haar gelijke. Veel partners zijn min of meer even slank of even dik, en op gelijke wijze aantrekkelijk of onaantrekkelijk, stelden de wetenschappers vast. Dit soort zoekt soort gaat ook op als het over geld gaat.

De rijken zoeken de rijken op en assepoester is niet verliefd op de zoon van de koning, maar op die van de kolenboer.

De theorie dat de een de ander qua behoeften aanvult en dat dit een belangrijke rol speelt bij de partnerkeuze heeft veel aandacht gekregen, maar er is geen empirisch bewijs voor deze gedachte. Huwelijkspartners lijken meestal in meer opzichten op elkaar dan dat zij verschillen. Wanneer twee mensen zeggen dat zij van verschillende dingen houden, is dat meestal tegen een achtergrond van meer fundamentele overeenkomsten.

Dit spreekwoord is waar.

EEN KUS ZONDER BAARD...
IS ALS EEN EI ZONDER ZOUT! *

* Trouw niet te vroeg!

Een smok zonder baard is as een ei zonder zolt

Een kus zonder baard is als een ei zonder zout: je moet niet te vroeg trouwen.

Volgens dit spreekwoord moet je niet te vroeg trouwen.

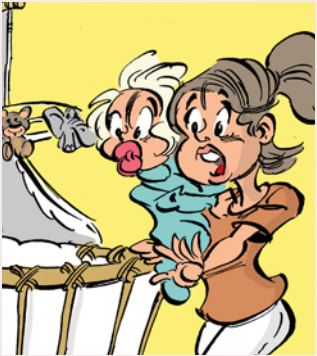
Uit onderzoek blijkt dat huwelijken van mensen, die jong trouwen een grote kans hebben om te mislukken.

Mensen, die trouwen als zij nog geen twintig zijn, zouden volgens sommige statistieken twee maal zo vaak scheiden als degenen, die tussen de twintig en dertig in het huwelijk treden.

De kans dat een tienerhuwelijk op de klippen loopt is zo groot dat enkele demografen in 1989 konden schrijven: *dat de leeftijd waarop men trouwt omgekeerd evenredig is met de waarschijnlijkheid dat het huwelijk mislukt is een van de sterkst gedocumenteerde feiten.*

We kennen natuurlijk allemaal uitzonderingen, maar het heeft er alle schijn van dat heel jong trouwen de kans op een gelukkige, levenslange relatie niet bepaald vergroot.

Dit spreekwoord is meestal waar.

Opvoeding

Steeff is nich leew

West Münsterland

Vri-jen hoof i-j gin mense te leren, dat greuit der in as smaak in peren
Achterhoek

Ein Kind is kenn Kind; dat wödd te völl verwennt
Niedergrafschaft Bentheim

Ne Weege dröff nich kold werden
West Münsterland

Kinder und junge Rüen mott Schlääge hebben
West Münsterland

Den Appel föllt nich wied van 'n Boom
West Münsterland

Steef is nich leew

Stief is niet lief.

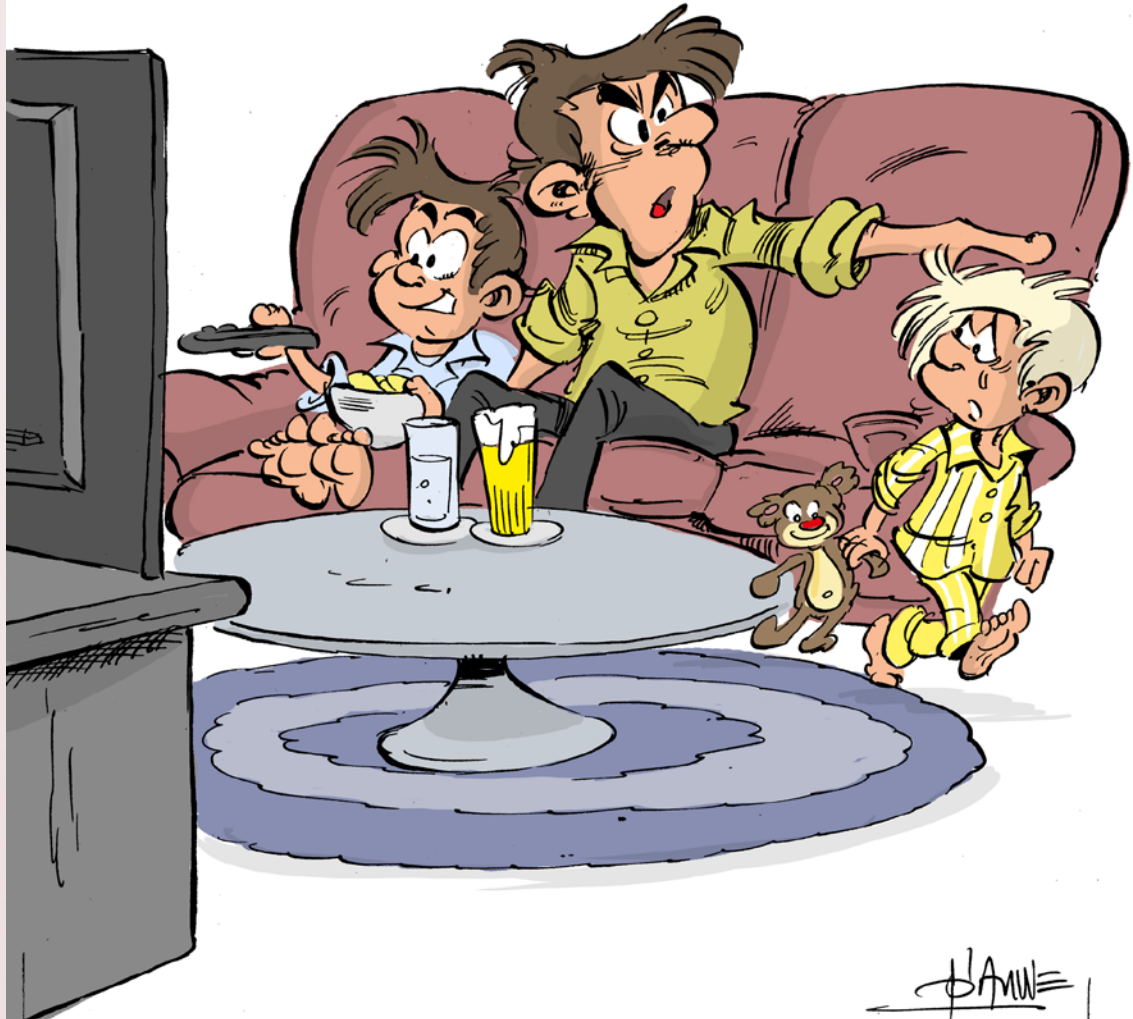
Veel gezinnen kennen tegenwoordig niet meer het standaardmodel: vader, moeder en hun kinderen. Het stiefgezin komt steeds meer voor.

De verzorgende ouders zijn dan niet beiden ook de biologische ouders. Dat gebeurt bij een nieuwe relatie of hertrouwen na scheiding of overlijden van een partner. Van de stiefgezinnen mislukt ongeveer 60%.

In een stiefgezin komen makkelijker vragen en problemen voor, die het traditionele gezin niet kent. Iedereen moet wennen aan elkaar. Dat geldt voor de ouders: een nieuwe relatie opbouwen onder de kritische blik van de eigen kinderen of die van een ander kan een opgave zijn. Dat geldt ook voor de kinderen: de nieuwe partner van vader of moeder accepteren is niet simpel en met nieuwe broertjes en zusjes ben je ook niet meteen goede vriendjes.

Toch hoeft een stiefgezin niet per definitie problematisch te zijn. Er zijn ook nog genoeg voorbeelden van stiefgezinnen, die er wel een succes van maken. De "stiefband" moet groeien vanuit geduld en wederzijds vertrouwen.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Vrijen hoef i-j gin mense te leren, dat greuit der in as smaak in peren

Vrijen hoef je niemand te leren, dat greuit in ons als smaak in peren.

Met andere woorden: dat komt vanzelf.

Het is een misvatting om te denken dat liefde en prettig vrijen altijd samen gaan.

Je moet leren omgaan met seks en liefde. Het is geen instinct en ook geen automatisch proces. In de eerste plaats is vrijen een vaardigheid. Daarvoor moet je eerst je eigen lichaam en dat van de partner beter leren kennen. Veel mensen hebben verder ontdekt dat ondanks de liefde en genegenheid, die zij voor hun partner voelen, het vrijen op zichzelf niet altijd bevredigend is, terwijl het met iemand anders, voor wie zij geen liefde voelen, maar die seksueel veel beter van wanten weet, soms fantastisch kan zijn.

Liefde alleen is geen garantie voor een goed seksleven. Het is daarom belangrijk dat kinderen en tieners seksueel goed worden voorgelicht.

Kinderen kunnen veel van hun ouders leren over liefde en seks. Door daarover te praten en een goed voorbeeld te geven van een liefdevolle, open relatie, kunnen ouders hun kinderen de waarde van genegenheid en eerlijkheid bijbrengen. Als een echtpaar liefdevol met elkaar omgaat, zal hun kind leren dat liefde en seks gebaseerd zijn op wederzijds respect.

Dit spreekwoord is niet waar.

Ein Kind is kenn Kind; dat wödd te völl verwennt

Eén kind is geen kind, dat wordt te veel verwend.

Volgens deze uitdrukking krijgt een enigst kind alle aandacht van zijn ouders en hoeft het nooit iets met een ander kind te delen.

Of een kind verwend wordt, heeft meer met de opvoedkundige kwaliteiten van de ouders te maken dan met het enig kind zijn. Ook ouders met meer kinderen kunnen hun kinderen verwennen. Een enig kind krijgt misschien iets meer exclusieve aandacht, maar mist de aandacht van eventuele broertjes of zusjes.

Leren delen kunnen ouders ook van hun ouders leren, bovendien zal het kind op het kinderdagverblijf of de kleuterschool genoeg kansen hiervoor krijgen.

Dit spreekwoord is niet waar.

Ne Weege dröff nich kold werden

Een wieg mag niet koud worden.

Kinderen moet je kort op elkaar krijgen, want als er een te groot leeftijdsverschil is, hebben kinderen niets aan elkaar.

Volgens de publiciste Marga Schiet kunnen jongere kinderen zich van hun troon gestoten voelen door een broertje of zusje. Een groot leeftijdsverschil kan voordelen hebben. Een oudste, die al een eigen leven heeft, zal een baby erbij vaak leuk vinden. Jonge kinderen zijn meestal dol op een grotere broer of zus, die op hun beurt weer kan genieten van een jonger kind dat naar hen opkijkt. Of kinderen met elkaar optrekken zal vooral afhankelijk zijn van hun aard en hun geslacht.

Dit spreekwoord is niet waar.

Kinder und junge Rüen mott Schlääge hebben

Kinderen en jongeren moet je slaan oftewel een tik geven.

Volgens dit spreekwoord is slaan soms een noodzakelijk hulpmiddel om kinderen te leren gehoorzamen.

Sinds 2007 is het in Nederland verboden om kinderen te slaan. Dit met het doel de kans op kindermishandeling te verkleinen. Slaan is vaak een teken van onmacht en als het als een normaal opvoedkundig handelen wordt beschouwd, loopt het gemakkelijk uit de hand. Slaan is niet noodzakelijk, want er zijn volgens pedagoog en publiciste Marga Schiet genoeg vriendelijke manieren om kinderen te leren luisteren of verkeerde dingen af te leren. Slaan kan de verhouding tussen ouder en kind negatief beïnvloeden, omdat het kind angstig wordt. Bovendien leert een kind door het te slaan niet altijd waarom zijn ouders boos zijn en wat het verkeerd heeft gedaan. Uitleg geven is een veel effectievere methode.

Dit spreekwoord is niet waar.

Den Appel föllt nich wïed van 'n Boom

De appel valt niet ver van de boom.

Dit spreekwoord beweert dat wij gedrag, persoonlijkheid en voorkeuren kunnen verklaren als eigenschappen, die worden overgedragen van ouders op hun kinderen. Pedagogisch onderzoek suggereert dat ouders (de boom) beïnvloeden wat hun kinderen (de appels) interesseert, hoe zij zich gedragen, en hoe zij met anderen omgaan.

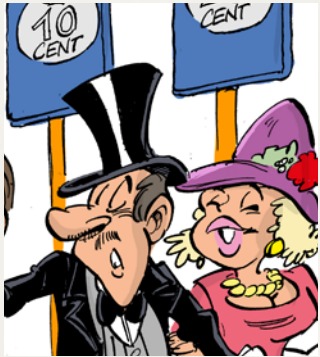
Newtons natuurkunde voorspelt dat je inderdaad onder gelijke omstandigheden, de appel dicht bij de boom zult vinden, waaraan hij is gegroeid.

Het zijn echter de omstandigheden, die ervoor zorgen dat de plek waar de appel blijft liggen niet altijd dezelfde is. En als de appel op een steentje valt, is hij gebutst. En wat doet het met een appeltje als hij een week in een koeïenvlaai onder de boom heeft gelegen.

Al bepalen de genen hoe een appeltje er in beginsel uitziet en smaakt, de omgeving kan daar nog veel invloed op hebben. Genen zijn het geweer, maar de omgeving haalt de trekker over. Onze genen beïnvloeden met welke aanleg we op de wereld komen, maar de omgeving bepaalt hoe die genen tot uiting komen.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Werk en inkomen

Lu, die 't hardste warkt, zit in de kleinste hoesies
Drenthe

Vulle Hande maakt licht wark
Vreden

Hoge beume vangt völle wind
Haaksbergen

Wee veur'n dubbeltjen geboren is, wodt nooit een kwartjen
Achterhoek

Lu, die 't hardste warkt, zit in de kleinste hoeries

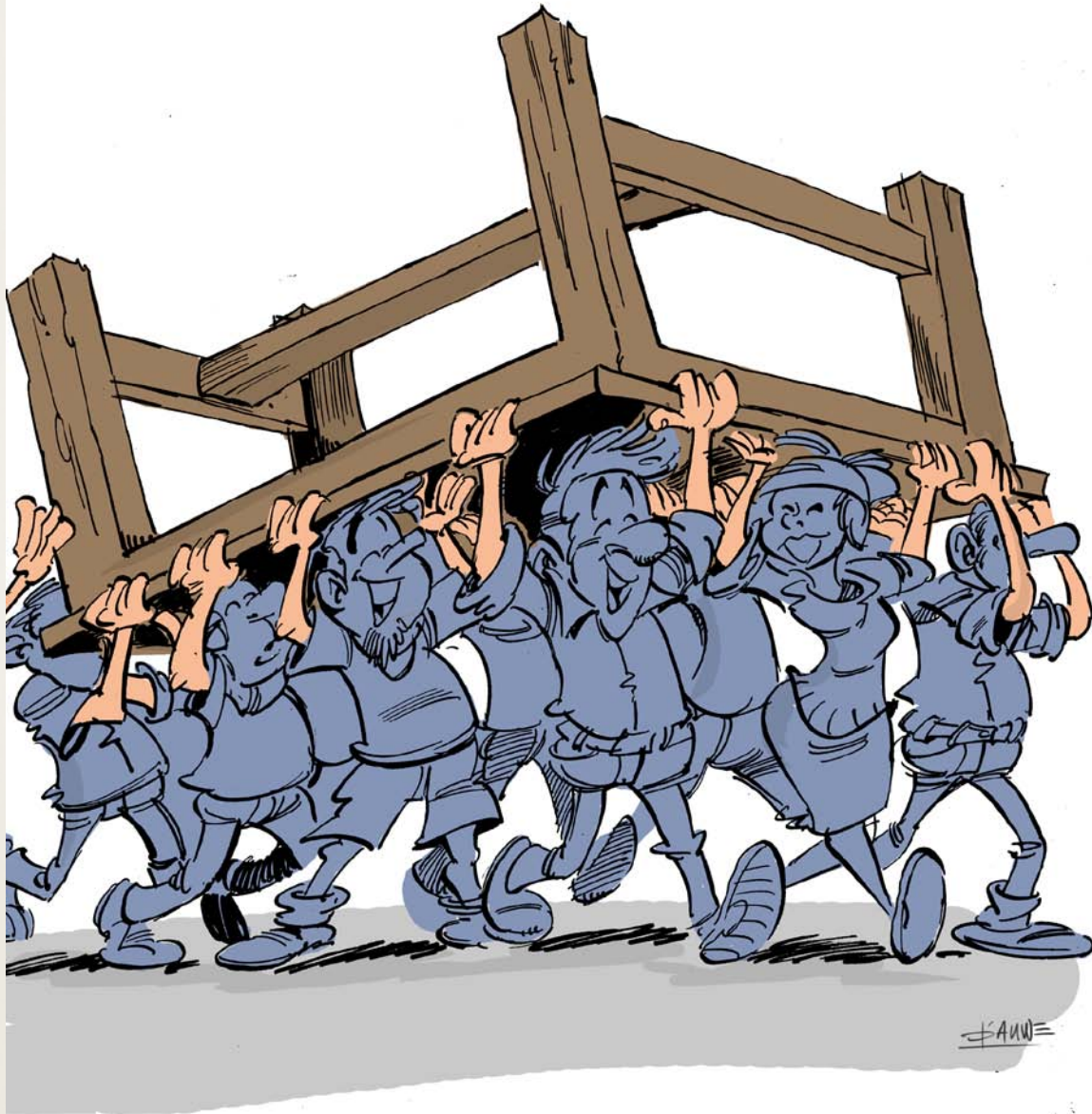
Van werken alleen wordt niemand rijk.

Door hard te werken en flink te sparen kun je weliswaar een aardig kapitaaltje opbouwen. Erg rijk word je er doorgaans niet van. Van de echte rijken zijn er maar weinig door harde arbeid rijk geworden. Want anders dan de Bijbel beweert, wordt je meestal niet rijk door een vroom en arbeidzaam leven, maar door geluk en grote erfenissen.

Ongeveer de helft van de vermogens van Nederlanders in de Top 500 van rijke mensen (Quote 500) zijn geërfd en de andere helft is vaak tot stand gekomen door een gelukkige samenloop van omstandigheden.

Dit spreekwoord is grotendeels waar.

Vulle Hande maakt licht wark

Veel handen maken licht werk.

Hoewel twee paar handen over het algemeen meer werk verrichten dan één paar, is het niet zo dat het zinvol is om steeds maar extra handen toe te voegen. Je verhoogt de kans op lanterfant en creëert procesverlies. Te veel handen werkt contraproductief. De sociaal psycholoog Marc Heerdink uit Groningen geeft in het boek *Achterhaalde Waarheid* hiervoor meerdere verklaringen.

In de eerste plaats is het feit dat naarmate een groep groter is, een grotere individuele bijdrage minder oplevert voor een individu.

Daarnaast voelen groepsleden zich minder verantwoordelijk voor het eindresultaat naarmate een groep groter is.

Tenslotte is bij grotere groepen meer coördinatie en communicatie nodig en deze tijd kan niet in de zaak zelf worden gestoken. Volgens Heerdink leiden deze problemen samen tot procesverlies. Dat verlies neemt toe naarmate de groep groeit. Dan geldt de wet van de verminderde meeropbrengst: ieder groepslid verhoogt de productiviteit van de groep minder dan het vorige lid.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Hoge beume vangt völle wind

Hoge bomen vangen veel wind.

Waar lagere boompjes en struiken vaak beschut staan, heeft de wind op de toppen van hoge bomen, die overal uitsteken, vrij spel.

Het voetvolk en het middenkader mogen dan vaak met afgunst kijken naar de rijken en de machtigen, maar terwijl zij zelf aangenaam in de luwte verkeren, vangen mensen aan de top alle aandacht en dat is niet alleen positieve aandacht. Want de fouten die zij maken worden breed uitgemeten in de pers.

En daar komt nog eens bij dat het bijzonder moeilijk is om een morele blunder te herstellen.

De verantwoordelijken moeten diep door het stof gaan en er veel tijd overheen laten gaan voordat zij weer vertrouwd worden.

Dit spreekwoord is waar.

Wee veur'n dubbeltjen geboren is, wodt nooit een kwartjen

Als je voor een dubbeltje bent geboren wordt je nooit een kwartje.

Volgens dit spreekwoord zal je als je in een kansarm gezin geboren bent nooit tot de hogere kringen gaan behoren. Ook moet je over de *American Dream*: de krantenbezorger, die miljonair wordt door hard te werken, niet te veel illusies maken.

Want als je voor een dubbeltje bent geboren, zul je nooit een kwartje worden.

Volgens de sociaal geograaf Sander van Lanen van de universiteit Groningen laat onderzoek naar sociale mobiliteit in Nederland zien dat iemands afkomst minder invloed heeft op de status, die men heeft. Mensen, die vroeger in armoede leefden, hebben tegenwoordig een betere kans om daaraan te ontsnappen. Toch speelt afkomst nog altijd een grote rol bij iemands inkomen.

Er is overtuigend bewijs dat het in ieder geval een stuk gemakkelijker is om succesvol te zijn als je uit een goed milieu komt.

Een dubbeltje kan dus wel een kwartje worden, maar voor een kwartje is het nog altijd eenvoudiger om een kwartje te blijven.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Gezondheid

Bitter föör de Mund is föör 't Hatte gesund

West Münsterland

'ne Verkaulenheid duurt met Dokter eenuntwintig däge un sunner

Dokter dree wekke

Niedergrafschaft Bentheim

Dree maol lachen is bääter as een maol nao 'n Dokter gaon

West Münsterland

Bitter föör de Mund is föör 't Hatte gesund

Dit spreekwoord verwijst naar het slikken van medicijnen, die vaak bitter zijn.

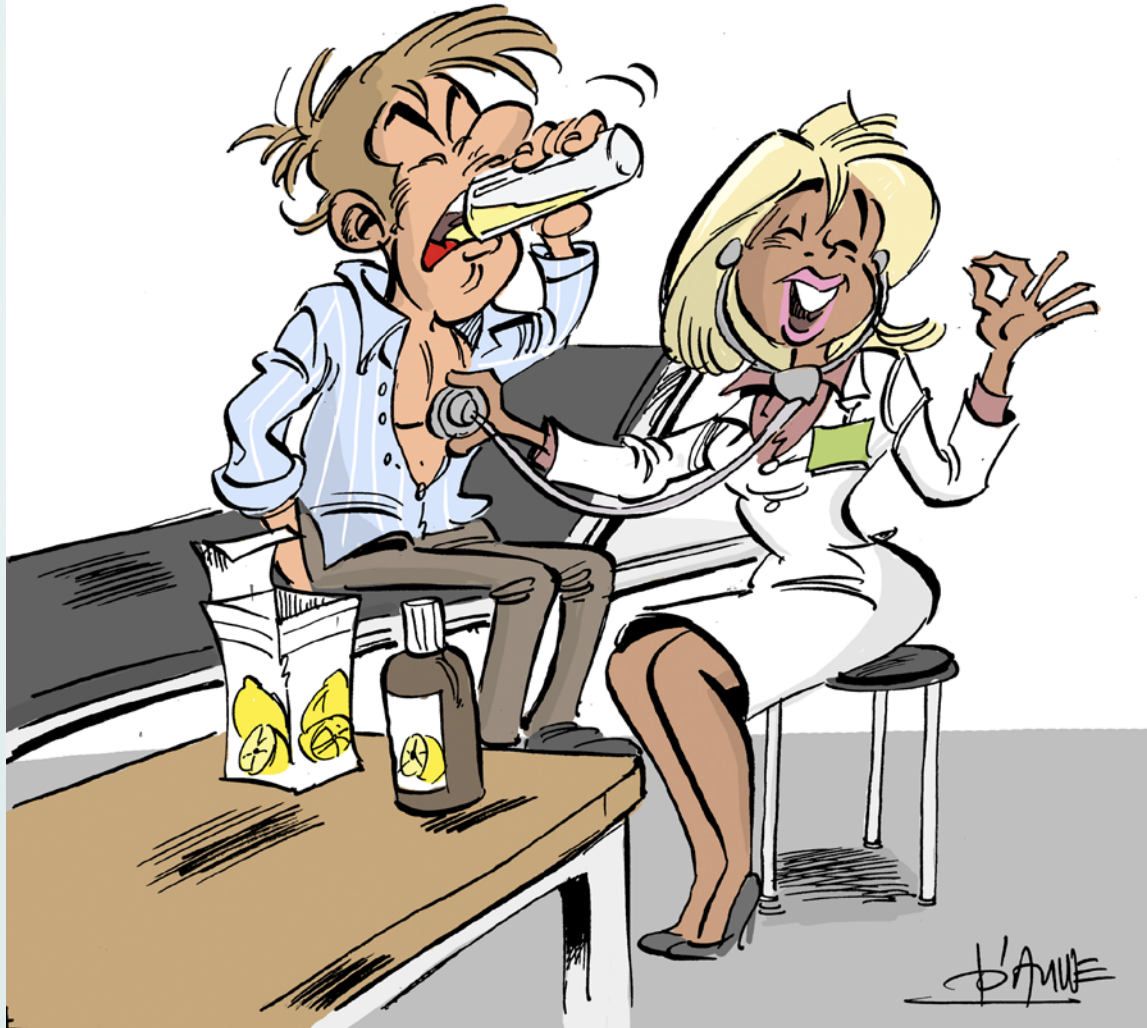
Deze medicijnen zijn niet aangenaam in de mond, maar wel goed en gezond voor ons lichaam.

Het is niet de bedoeling dat de mens de bittere smaak waardeert. Sterker nog: bitter is een waarschuwingssignaal. Planten moeten zich verdedigen om niet door insecten te worden opgegeten en dat kunnen ze op verschillende manieren: met stekels, doornen, een dik blad of door gifstoffen te produceren. En die gifstoffen smaken bitter.

Gelukkig is de mens de bittere smaak gaan waarderen, want bittere voedingsmiddelen hebben ons wat te bieden. Zo vormen bittere planten de basis van geneesmiddelen als aspirine en het anti-malaria middel kinine, deze zijn gebaseerd op respectievelijk de bittere schors van de wilgenboom en de zeer bittere kinaplant.

Ook alledaagse bittere producten zoals olijfolie en chocolade zijn (in de juiste hoeveelheden) gezond.

Dit spreekwoord is waar.

**UCHE UCHE
SNIRF**

'ne Verkoudenheid duurt met Dokter eenuntwintig dāge un sunner Dokter dree wekke

Een verkoudenheid duurt met een dokter 21 dagen en zonder dokter drie weken.

Verkoudenheid kan worden veroorzaakt door minstens tweehonderd zeer besmettelijke virussen. Deze virussen worden gemakkelijk verspreid, doordat bij hoesten en niezen druppeltjes in de lucht terechtkomen of door direct fysiek contact met iemand die besmet is of een besmet voorwerp (kopje of handdoek).

Ongeveer de helft van de bevolking van Europa en Amerika is minstens eenmaal per jaar verkouden. De meeste mensen herkennen de symptomen van een verkoudenheid en gaan er niet mee naar een huisarts. Ondanks veel wetenschappelijk onderzoek is er geen geneesmiddel tegen verkoudenheid. Een huisarts kan een verkoudenheid daarom niet genezen. Wel kan hij een aantal middeltjes voorschrijven, die de symptomen verlichten zoals pijnstillers, neusdruppels of een hoestdrank.

Bij gezonde mensen heeft verkoudenheid een onschuldige en kortdurende verloop. Een onbehandelde verkoudenheid is meestal na twee weken genezen, maar hoest heeft vaak langer nodig om te slijten. Er is geen bewijs dat verkoudheden kunnen worden voorkomen door sinaasappelsap te drinken of vitamines te slikken. Als er al een vaccin zou worden ontwikkeld, dan is dit vermoedelijk slechts zeer beperkt bruikbaar tegen de voortdurend veranderende viruspopulaties.

Dit spreekwoord is waar.

Dree maol lachen is bääter as een maol nao 'n Dokter gaon

Beter drie keer lachen dan één maal naar de dokter of te wel lachen is gezond.

Artsen veronderstellen al heel lang een positief effect van plezier en lachen op onze gezondheid. Reeds in de 2de eeuw van onze jaartelling constateerde Galenus dat het gedeprimeerde vrouwen waren, die borstkanker kregen en niet de vrouwen, die opgewekt waren.

In Nederland doet Sibe Doosje, psycholoog aan de Universiteit van Utrecht, onderzoek naar het effect van humor op onze gezondheid.

Hij stelt dat je hier niet teveel van moet verwachten, maar dat humor en lachen op korte termijn zeker een positief effect hebben op onze mentale en fysieke gezondheid.

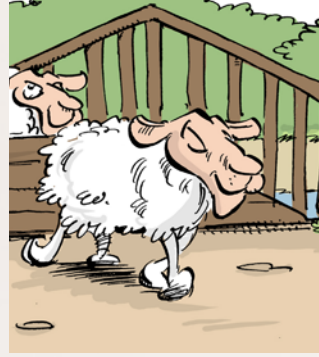
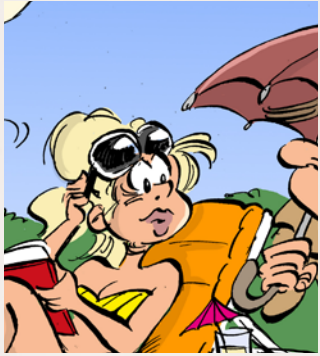
Tijdens het lachen daalt de bloeddruk. Ook leidt lachen tot spierontspanning en verhoogt het je pijndrempel.

Verder wordt de aanmaak van geluk hormonen in je lichaam verhoogd waardoor je je gelukkiger en energiekeer voelt.

Doosje vond alleen geen bewijzen dat humor en lachen ook op lange termijn tot positieve effecten leiden.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar, voor zoverre het niet om een ernstige ziekte gaat.

Varia

'n Kring um de maon zal nog wel gaon, maor 'n kring um de zun brengt water in de tun

Drenthe

As't regent op Pisgriet, dreugt 't zes weken niet

Drenthe

Blaffers bint gien bieters

Drenthe

Een olde hond leer ie geen blaffen meer

Drenthe

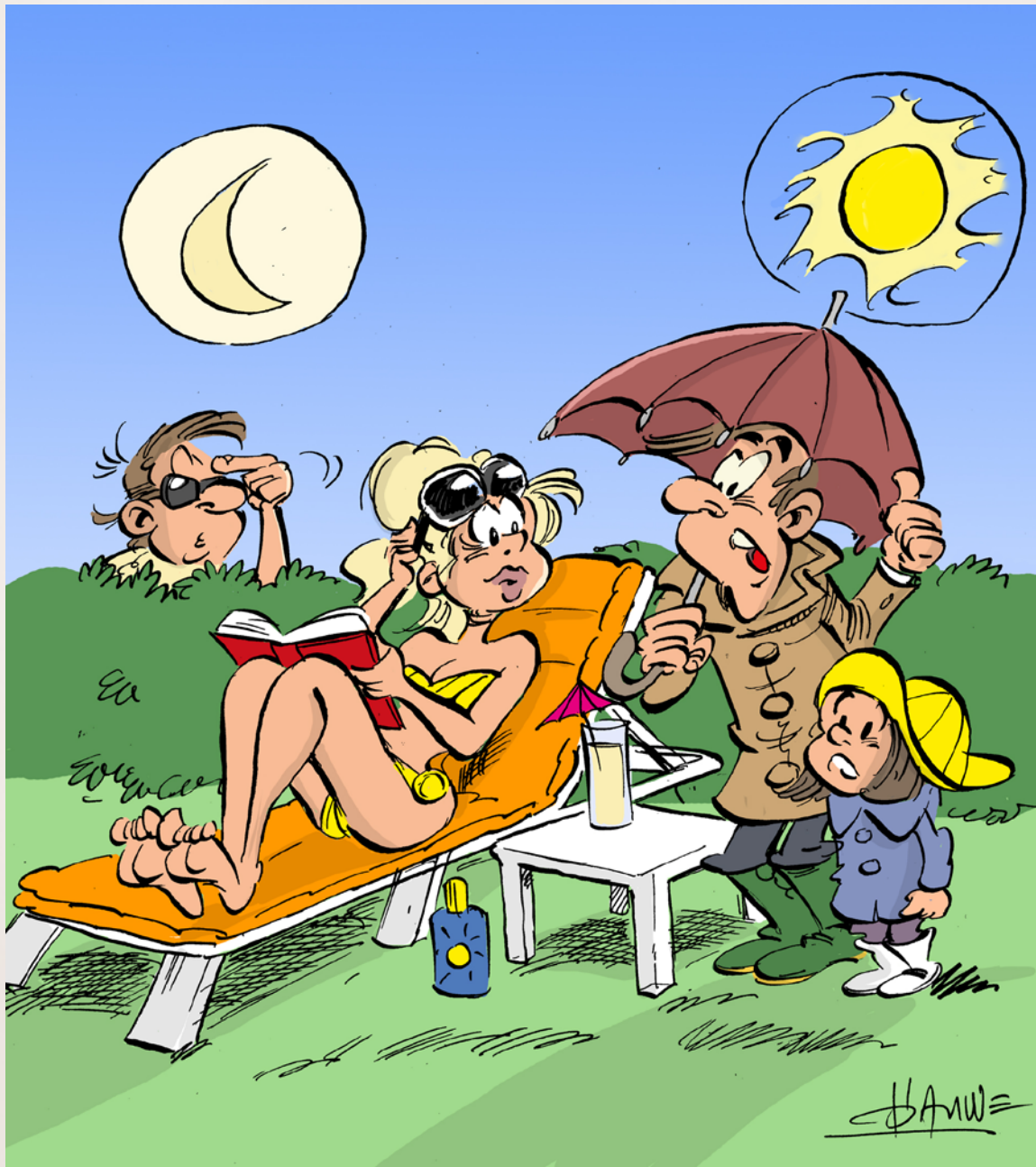
De Draum is 'n Droog, dat was he gisteren en okk vandäge nog
Niedergrafschaft Bentheim

Geet een Schaop öwwer de Brügge, dann komt de andern nao
Bocholt

Wat ne Buur nich kennt, dat frett he nich
Niedergrafschaft Bentheim

Wat andere löö kokkt smaakt altied better
Haaksbergen

Den Brij wödd nich so heet gääten, as he kokkt (upscheppt) wödd
West Münsterland

'n Kring um de maon zal nog wel gaon, maor 'n kring um de zun brengt water in de tun

Een kring om de maon gaat nog wel, maar een kring om de zon brengt water in de ton.

Als gevolg van lichtbreking in de hoge sluierwolken ziet men regelmatig een kring om de zon of de maan. Volgens het volksgeloof wijst dit optische verschijnsel op naderende regen. Dat klopt, want zo 'n kring om de zon of maan wijst op vocht in de hogere luchtlagen. Vocht in deze hoge bewolking bestaat uit ijskristalletjes. Deze bewolking kondigt inderdaad vaak een depressie aan.

Het regengebied ervan kan heel goed juist langs in plaats van over ons trekken, maar gemiddeld in zeven van de tien gevallen, mag als er een duidelijke kring om maan of zon is waar te nemen, in de komende 24 uur enige regen worden verwacht.

Een kring om de zon is eerder een voorteken van slecht weer dan een kring om de maan.

Dit spreekwoord is waar.

As't regent op Pisgriet, dreugt 't zes weken niet

Als 't regent met Sint Margriet (20 juli) dan blijft het zes weken lang regenen.

Volgens deze weerspreuk is 20 juli bepalend voor de verloop van de zomer. De tijd van de Hondsdagen (19 juli - 18 augustus) is een zomerperiode waarin het weer vaak erg warm, broeierig, regen en onweerachtig kan zijn.

Deze weerspreuk heeft betrekking op een ongunstige periode van enkele weken met regenachtig weer in de zomer. Dit is wel te verklaren. Wanneer een zomer niet al te sterk in de schoenen staat, met andere woorden niet gedomineerd wordt door hogedrukgebieden met een stabiele atmosfeer, dan krijg je in deze tijd van de zomer, bij een omslag van het weer, een Europees moessoneffect. De warme lucht wordt boven het vasteland verdreven. De hogedrukgebieden kiezen positie boven de Azoren en Ierland en een koele westelijke stroming van de oceaan zorgt dikwijls enkele weken voor regenachtig weer. Op dit punt zit er dus een kern van waarheid in deze weerspreuk. Over de lengte als ook over het begin van zo'n minder gunstige periode is echter niets te zeggen.

Deze weerspreuk is gedeeltelijk waar.

Blaffers bint gien bieters

Blaffende honden bijten niet.

Een hond kan om verschillende redenen blaffen. Al naargelang de klank kan een hond blaffen van vreugde, uit angst of verdriet en natuurlijk omdat hij boos is. Vooral als een hond zijn territorium verdedigt is het oppassen geblazen.

Staan daarbij ook nog eens zijn staart en nekharen overeind en laat hij zijn tanden zien, dan kun je je maar beter uit de voeten maken.

Deze zegswijze is gedeeltelijk waar.

Een oude hond leer ie geen blaffen meer

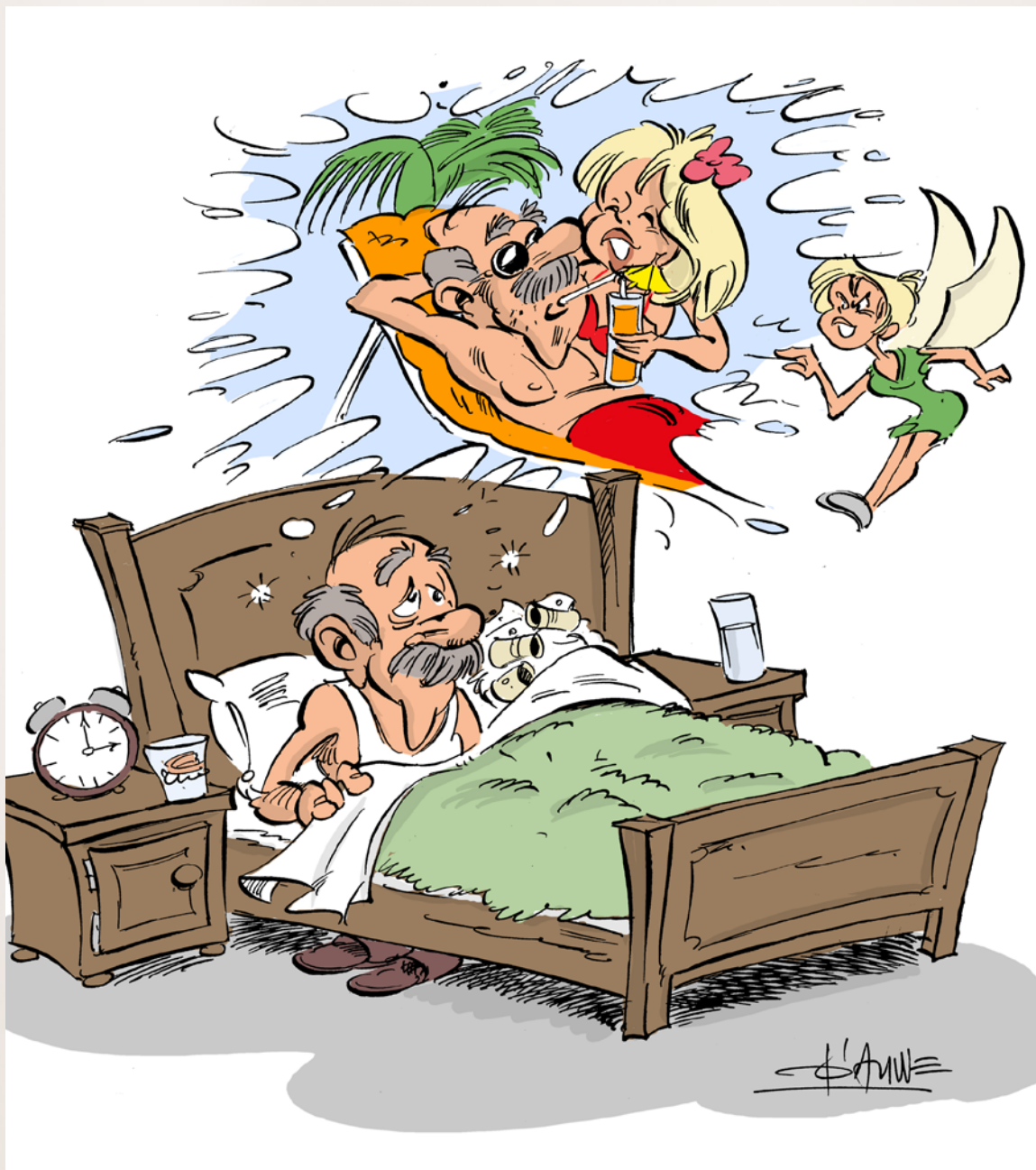
Oude mensen kun je nauwelijks nog nieuwe dingen leren.

Het is een mythe dat ouderen minder goed leren. Als je ouder wordt verandert alleen de manier waarop je het beste leert. Het vermogen tot abstract denken en vooral de snelheid van de denkprocessen nemen bij het ouder worden geleidelijk af. Het leren dat afhankelijk is van ervaring neemt echter juist toe. Abstract leren zoals op het VWO en op de Universiteit werkt niet meer zo goed.

Op latere leeftijd kun je beter toegepaste kennis tot je nemen. Ouderen kunnen beter leren over domeinen, die aansluiten bij eerdere ervaringen. Dat wordt veldafhankelijk leren genoemd. Deze vorm van leren is praktisch en minder abstract. Zo hebben ouderen van nu minder kennis en handigheid in ICT.

Dat heeft niets te maken met leeftijd, maar met het feit dat er geen computers in hun jeugd-jaren waren. Het cognitief vermogen van volwassenen wordt bepaald door hun culturele en historische context.

Dit spreekwoord is niet waar.

De Draum is 'n Droog, dat was he gistern en okk vandäge nog

Dromen zijn bedrog.

Tegenwoordig erkennen droomonderzoekers dat een droom belangrijke boodschappen uit het onderbewuste kan bevatten, maar leggen zij de nadruk op het individuele aspect van dromen. Niemand kan een droom beter uitleggen dan de dromer zelf. Het is onmogelijk om zomaar te weten wat een bepaald symbool in een droom betekent. Iedereen heeft namelijk weer andere associaties. Neem bijvoorbeeld water. De een houdt van water en vind zwemmen heerlijk. Een ander houdt niet zo van water, terwijl een derde bijna ooit is verdrongen. Stel dat zij alle drie dromen dat zij in zee staan. Dan betekent dat voor iedereen wat anders. Daarom is het onzin om uit te gaan van een voor iedereen geldende symboliek. De waarde van droomsymboolboeken is dan ook zeer beperkt. Het heeft meer zin om te kijken wat dromen voor ons kunnen betekenen, dan om te kijken wat bepaalde droomsymbolen zouden kunnen betekenen. Dromen zijn dus geen bedrog, maar je moet ze wel op de juiste manier weten te interpreteren.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Geet een Schaop öwwer de Brügge, dann komt de andern nao

Gaat één schaap over de brug dan volgen de anderen ook.

Volgens dit spreekwoord zal de rest vanzelf volgen als één persoon iets nieuws heeft gedaan. Met andere woorden, zijn wij slechts schapen die de kudde volgen, of nemen wij onze eigen beslissingen?

In de marketingwetenschap wordt veel onderzoek gedaan naar kuddegedrag. Uit dit onderzoek blijkt dat het heel moeilijk is om kuddegedrag op gang te krijgen.

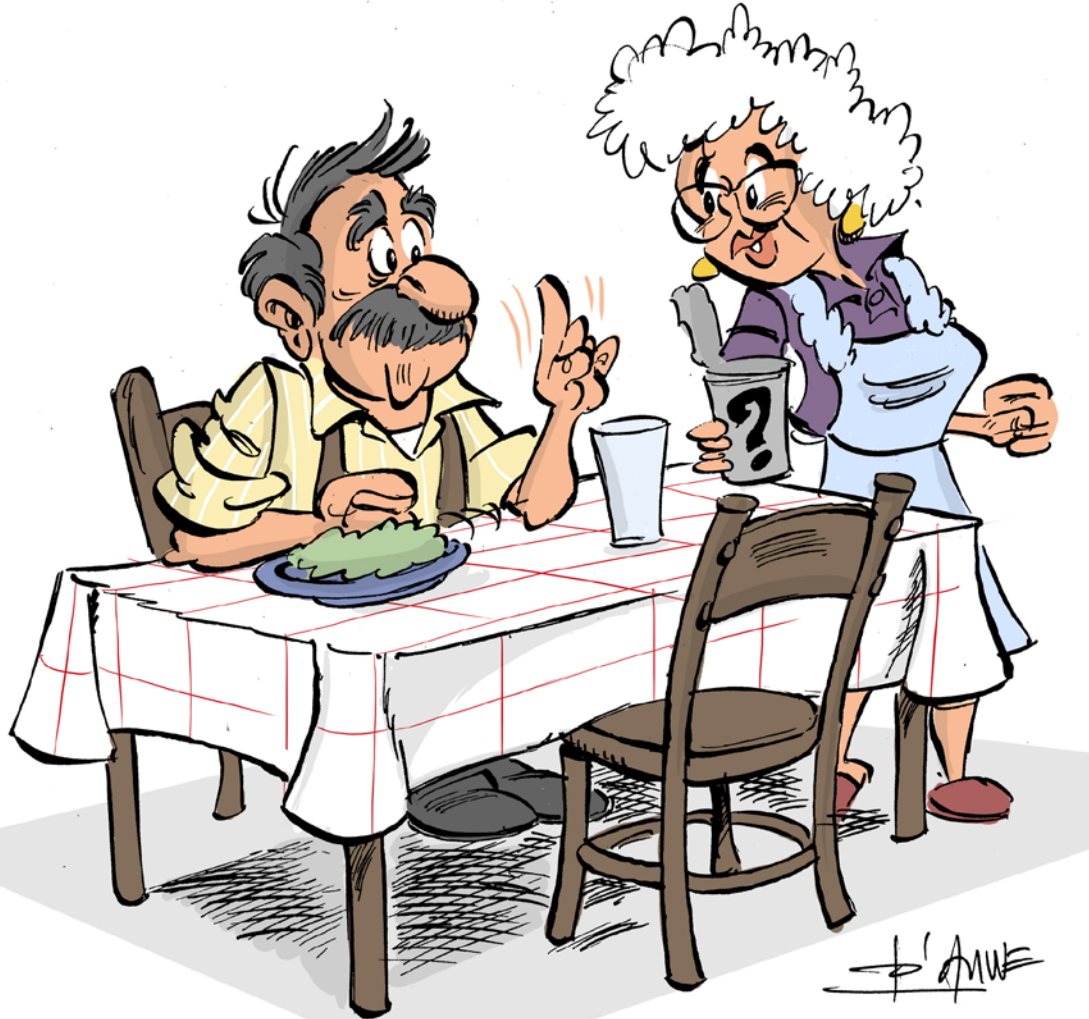
Eén schaap, één kopende consument of één stemmer is in de praktijk niet genoeg.

Volgens de marketingdeskundige Hans Risselada in het boek *Achterhaalde waarheid* zijn mensen weliswaar erg gevoelig voor wat anderen om ons heen doen (kuddegedrag), maar heb je ongeveer een kwart van de mensen nodig om het gedrag van de hele groep te veranderen. Dit noemen wij de kritische massa.

In de praktijk is één schaap niet genoeg om de hele kudde van koers te doen veranderen.

Om de kudde in zijn geheel van zijn plaats te krijgen moet minimaal een kwart ervan over de brug of dam.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Wat ne Buur nich kennt, dat frett he nich

Wat de boer niet kent dat eet hij niet.

Dit spreekwoord wordt gebruikt om wantrouwen, of zelfs verzet tegen het nieuwe, het onbekende te karakteriseren. Daarbij kan het letterlijk gaan om onbekend voedsel, maar ook om nieuwe technologie, ideeën, activiteiten of mensen.

Een zekere dosis angst voor het onbekende is gezond en logisch - zeker als het gaat om voedsel. Het is niet verstandig om maar alles in je mond te proppen wat je tegenkomt. Stel je voor dat je gestrand bent in de wildernis, op sterven na dood en je laatste redding is een stuk fruit dat je in een boom ziet hangen. Als het fruit niet giftig is, kun je het waarschijnlijk eten. Maar als het fruit wel giftig is, kan één hapje al je dood betekenen. Die wetenschap heeft ervoor gezorgd dat mensen, uit lijfsbehoud huiverig zijn voor nieuwe voedselbronnen.

Kortom, een gebrek aan kennis over het nieuwe lijkt inderdaad tot scepsis te leiden.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Wat andere löö kokkt smaakt altied better

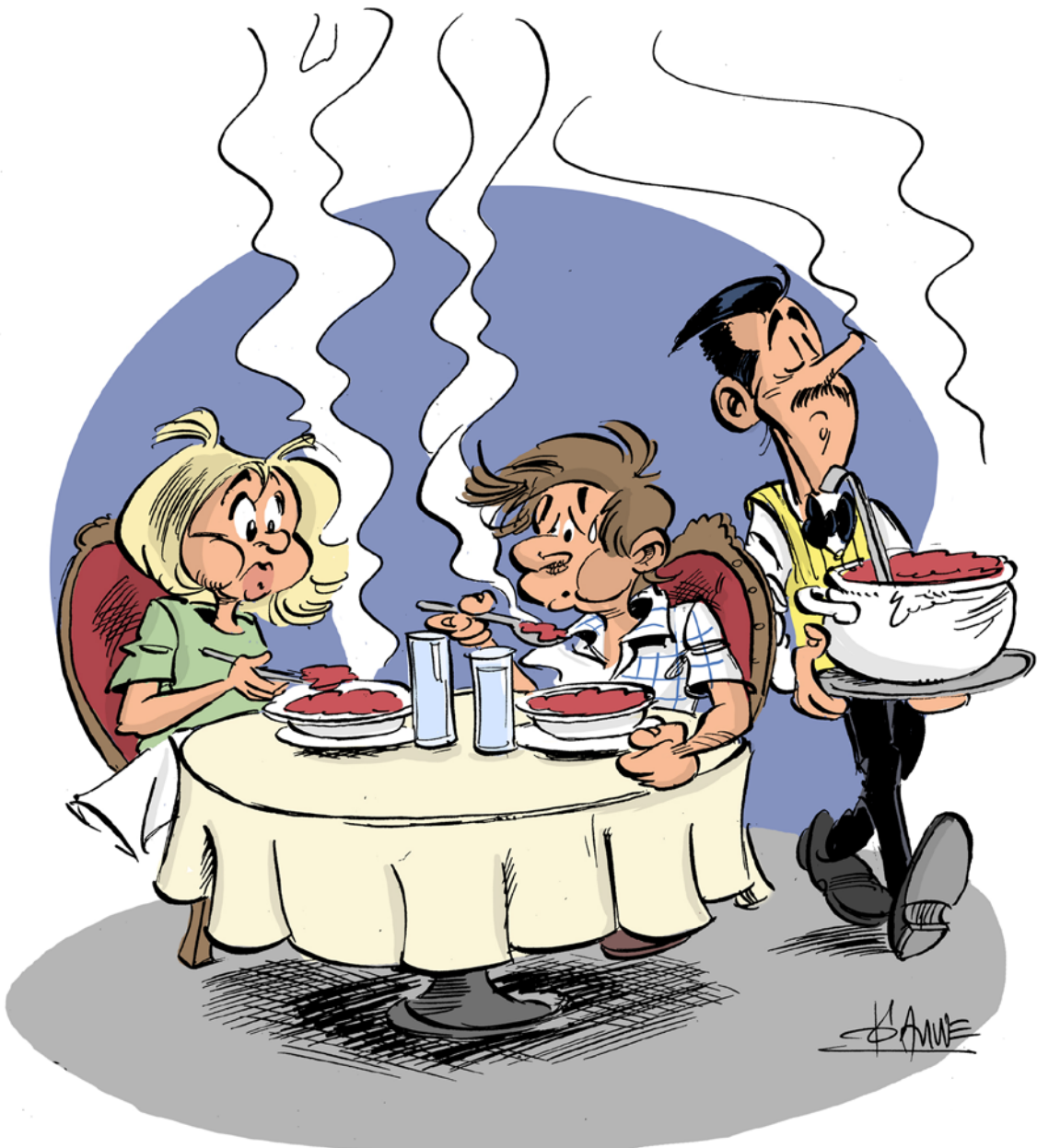
In andermans schotels is het altijd vetter oftewel het gras bij de buren is altijd groener.

Dit spreekwoord gaat over het gevoel dat anderen het altijd beter voor elkaar lijken te hebben dan jijzelf. Anderen lijken minder problemen dan jij te hebben en hun situatie lijkt vaak rooskleuriger dan je eigen situatie. Het spreekwoord wijst op een onderschatting van je eigen situatie, van wat je hebt en een overschatting van hoe goed het met anderen gaat.

Mensen hebben de neiging om andermans geluk te overschatten. De situatie bij anderen lijkt gauw rooskleuriger dan deze in werkelijkheid is, omdat we elkaar allemaal een beperkte en vaak opgepoetste afspiegeling van een weerbarstiger werkelijkheid bieden. Het is dus niet nodig je auto of je partner in te wisselen voor een beter exemplaar, want waarschijnlijk kijkt de buurman of buurvrouw met evenveel jaloezie naar jou.

Dit spreekwoord is niet waar.

Den Brij wödd nich so heet gäaten, as he kockt (upscheppt) wödd

De soep wordt niet zo heet gegeten als ze wordt opgediend.

Het gaat bij dit spreekwoord om de schadelijke gevolgen van een maatregel of gebeurtenis. Zijn die in de praktijk inderdaad minder streng dan aanvankelijk aangekondigd? Zoals wel vaker is het antwoord genuanceerd: soms is een dreigement wel gelogen, en soms niet. Als je door rood licht fietst en een agent ziet dit, dan krijg je geheid een boete. Bij andere dreigementen is het maar de vraag of die echt worden uitgevoerd: bijvoorbeeld als je moeder zegt dat je er niet meer in komt als je softdrugs gebruikt. Bluffen en liegen gebeurt volgens Sjouke Anne Kingma van de Universiteit Groningen op grote schaal, zowel bij mensen als bij dieren. Hoewel evolutie voor eerlijkheid selecteert, zullen veel gerechten in de praktijk voor het serveren nogal afgekoeld zijn, want er zijn overal buffers. En het is nog niet zo gemakkelijk om te onderscheiden wat bluff is en wat niet. Je ziet aan de soep ook niet of die heet of lauw is.

Dit spreekwoord is gedeeltelijk waar.

Geraadpleegde bronnen

Bolderdijk, JW ea (red). *Achterhaalde waarheid; zin en onzin van Spreekwoorden*, Assen 2021

Büld, H, *Niederdeutsche Sprichwörter zwischen Ems und Isel; Eine Lebens- und Sittenlehre aus dem Volksmund*, Münster 1983

Elferink, T und Verhoeff, R, *Kusje erop; de waarheid achter 70 gezondheidsmythes*, Amsterdam 2000

Hertse, K en Wolfram, C *Lexicon van misverstanden over mannen en vrouwen*, Amsterdam 2003

Kohn, A, *Hoe zit dat nu*, Weert 1990

Maanen, H van, *Grote Encyclopedie van Misvattingen*, Amsterdam 2019.

Schiet, M, *Opvoedmythes; over baby's, die je best mag laten huilen en peuters in de peuterpuberteit*, Amsterdam 2017

Feit of fabel?

Museum over zin en onzin van Euregio spreekwoorden

Spreekwoorden zijn het zout van de taal, maar elk spreekwoord is geen waar woord. (Zwols spreekwoord)

euregio-spreekwoorden.eu

